

DEN NORSKE KIRKE

Kirkerådet, Mellomkirkelig råd, Samisk kirkeråd

Likestillings- og inkluderingsdepartementet
Postboks 8036 Dep.
0030 OSLO

Dato: 10.10.2011

Vår ref: 11/803-2 STK

Deres ref:

Høring fra Mellomkirkelig råd for Den norske kirke på NOU 2011:14 Bedre integrering

Innledning

Kirkerådet og Mellomkirkelig råd for Den norske kirke takker for tilsendt NOU 2011:14 *Bedre integrering – mål, strategier og tiltak*. Mellomkirkelig råd (MKR) er det sentralkirkelige organet i Den norske kirke med fagansvar for tros- og livssynsdialog og integreringsspørsmål, og vil med dette avgi høringssvaret fra Den norske kirke.

MKR mener det er positivt at det er foretatt en grundig utredning av integreringspolitiske spørsmål med fokus på mål, strategier og tiltak. MKR ønsker å uttrykke stor anerkjennelse for arbeidet som er gjort. Vi er i stor grad enig i både analysene, strategiene og tiltakene som foreslås av Kaldheim-utvalget. (Heretter bare kalt "utvalget").

MKR mener at levekårs-, arbeids-, bolig- og utdanningspolitikken er primære satsingsområder for en bedre integreringspolitikk. Men MKR er like fullt glad for at utvalget har anlagt et bredt perspektiv på integreringsfeltet, og også behandlet verdispørsmål og deltakelse i sivilsamfunnet. Som trossamfunn er MKR (Den norske kirke) mest engasjert i nettopp disse siste anliggende. I vårt høringssvar vil vi derfor konsentrere oss om aktuelle anliggender i kapittel 10 *Demokrati og deltakelse: formelle og uformelle integreringsarenaer* og kapittel 11 *Felleskap: verdier og konfliktløsning*. Dette gjør vi altså ikke fordi vi mener disse kapitlene er viktigst mtp. integreringspolitikken, men fordi saksfeltene som drøftes i disse kapitlene, er dem vi har mest kompetanse på og erfaring med. Høringssvaret bygger i stor grad på innspillene fra MKR under utvalgets verdihøring 13.12.2010.

Kapittel 10: Demokrati og deltakelse – sivilsamfunn (10.4)

Midlertidig segregering – langsiktig integrering?

MKR støtter utvalgets analyser om sammenhengene mellom tillit, deltakelse og sosial kapital som presenteres i kapittel 10.4. MKR støtter også utvalgets påpekning av en integreringsmessig ambivalens ved det utvalget kaller "flerkulturelle trossamfunn". På den ene siden fungerer slike fellesskap integrerende ved å tilby språklige og kulturelle fellesskapsarenaer som kan

styrke og ”empower” nyankomne innvandrere. På den andre siden risikerer man at slike fellesskap kan utgjøre et helhetlig tilbud av nettverk og aktiviteter for gamle og unge, og slik fungere som et parallelt organisasjonssamfunn til det øvrige lokalsamfunnet – noe som kan gå på bekostning av innvandrenes bidrag og kjennskap til nærmiljøet. MKR vil imidlertid påpeke at ambivalensen trolig i større grad er å finne i *monokulturelle* trossamfunn basert på felles språk- og kulturfellesskap, eller i andre monokulturelle organisasjoner, enn i *flerkulturelle* trossamfunn. Nettopp den flerkulturelle dynamikken synes å være integrerende i seg selv.

På denne bakgrunnen støtter MKR utvalgets forslag om å gjennomgå *integreringspolitiske* tilskuddsordninger for å sikre at ordningene bidrar til å styrke fellesarenaer der minoriteter og majoriteter møtes. MKR støtter utvalgets forslag om å prioritere etniske organisasjoner/trossamfunn som engasjerer seg og aktivt søker kontakt og deltakelse i majoritetssamfunnet når integreringsmidler skal fordeles. MKR understreker i denne sammenheng også, som utvalget, at det derimot må være likebehandling i de generelle tilskuddsordningene. Monokulturelle innvandrersorganisasjoner skal kunne søke tilskudd til kulturtiltak fra generelle ordninger i kulturlivet, på linje med organisasjoner hvor hovedsakelig majoritetsbefolkningen deltar.

Styrke fellesarenaer for majoritet og minoriteter

Utvalget mener at det vil være et strategisk valg å styrke fellesarenaer der minoriteter og majoritet møtes, og hvor begge parter integreres med hverandre. MKR vil i den sammenheng vise til KIA (Kirkelig interkulturelt arbeid) og Flerkulturelt Kirkelig Nettverk. Sistnevnte er et initiativ under Norges Kristne Råd som er paraplyorganisasjonen for de etablerte og tradisjonelle kristne kirkene i Norge, som for eksempel Den norske kirke, Den katolske kirke, frikirkene, ortodokse kirkesamfunn etc. Slik utvalget påpeker, er det kirkelige landskapet i Norge i endring som følge av innvandringen. Mange av de kristne innvandrerne danner egne innvandrermenigheter basert på felles språk, kultur og konfesjonell tilhørighet, og en del av disse menighetene har liten eller ingen kontakt med de etablerte kirkene i Norge. Et viktig formål med nettverket *Flerkulturelt Kirkelig Nettverk* (FKN) er å være en brobygger og møteplass mellom ulike innvandrermenigheter og det etablerte, økumeniske kirkefellesskapet i Norge (Norges Kristne Råd). FKN tilbyr bl.a. kurs i trossamfunnsloven og om norsk organisasjonskultur, og arrangerer jevnlig felles fagsamlinger for både migrantmenigheter og etablerte kirkesamfunn.

Vi vil i denne sammenheng også gjøre oppmerksomme på at det er vanskelig å søke om offentlig støtte til prosjekter og drift av FKN fordi nettverkets aktiviteter havner i sjiktet mellom religiøs virksomhet og integrering. Kulturdepartementet råder FKN til å søke støtte hos Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet, mens dette departementet igjen henviser søknadene til Kulturdepartementet med den begrunnelsen at det er de som har hovedansvaret for religiøse organisasjoner. En bedre samordning mellom disse departementene for religiøse organisasjoner som driver med integreringsarbeid mellom majoriteter og minoriteter, ville være ønskelig.

MKR stiller seg også positive til utvalgets forslag om å ansvarliggjøre majoritetsorganisasjoner, og at det i økende grad bør stilles krav til disse om at de utvikler strategier og planer for å inkludere innvandrere – både som medlemmer og tillitsvalgte. Den norske kirke er jo selv en majoritetsaktør på

tros- og livssynsfeltet, og i 2009 behandlet Kirkemøtet i Den norske kirke saken *KM 09/07: Kristne innvandrere og menighetene i Norge*. I denne saken vedtok Kirkemøtet for Den norske kirke at det skal jobbes systematisk med å inkludere kristne innvandrere i norske menigheter, øke kontakten lokalt og nasjonalt mellom Den norske kirke og innvandrermenigheter, og at det skal utvikles strategier for å øke rekrutteringen av innvandrere til stillinger og tillitsverv i Dnk. I tillegg til å styrke relasjonen til kristne innvandrere, har Den norske kirke i mange år vært opptatt av å styrke de interreligiøse relasjonene til andre tros- og livssynssamfunn, for eksempel gjennom Samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn og Kontaktgruppa mellom Mellomkirkelig råd for Den norske kirke og Islamsk Råd Norge, som begge er nevnt av utvalget i NOUen.

Kapittel 11: Fellesskap – verdier og konfliktløsning

Felles grunnlag for uenighetsfellesskapet

Utvalget har i tråd med mandatet drøftet hvilke felles verdier som bør danne grunnlaget for vårt flerkulturelle samfunn, og hva som kan gjøres for å sikre at hele befolkningen slutter opp om disse verdiene. Videre har utvalget drøftet hvilke aktuelle og mulige konfliktområder som finnes i det flerkulturelle samfunnet hvor ulike verdier og prinsipper kan komme i konflikt, og hvordan samfunnet best kan håndtere slike konflikter når de oppstår. Mellomkirkelig råd deler i hovedsak utvalgets analyse og forslag til strategi og tiltak både når det gjelder verdispørsmål og konflikthåndtering.

MKR er av den oppfatning at samfunnet er en blanding av et verdifellesskap og et uenighetsfellesskap, men vil i vektingen mellom disse støtte en minimumsløsning hvor de felles verdier er universelle menneskerettigheter som alle må respektere og forvalte sin øvrige verdiuenighet i rammen av. Målet for et flerkulturelt samfunn er altså ikke et sterkest mulig verdifellesskap med bredest mulig enighet, men et pluralistisk og liberalt samfunn innenfor rammene av universelle verdier og spilleregler som rettsstatsprinsipper, menneskerettighetene og demokrati. MKR støtter opp om utvalgets understrekning av fellesverdier som demokrati, rettsstat og menneskerettigheter – herunder likestilling, likeverd, ytringsfrihet, trosfrihet m.m.

Strategi for inkludering – sikre oppslutning om felles verdier

Som utvalget vil MKR peke på at den beste måten å få hele befolkningen til å slutte opp om disse felles, grunnleggende verdiene på, er en mellomting mellom en multikulturell strategi på den ene siden og Leitkultur på den andre siden; nemlig en strategi for inkludering: En strategi for inkludering tar utgangspunkt i behovet for å ha et tydelig felles grunnlag for samfunnet, og at dette består av felles verdier slik de er uttrykt i universelle menneskerettigheter, aksept av eksisterende lover og tilslutning til demokratiet som styreform og måte å løse konflikter på. Oppslutning om dette grunnlaget kreves av alle som bor i Norge – uavhengig av om de er innvandrere eller ikke. Med et slikt grunnlag kan samfunnet også bære kulturelle og religiøse forskjeller. Strategien aksepterer og respekterer retten for alle til å uttrykke og dele sin kulturelle bakgrunn. Både flertallet og mindretallet skal kunne ta vare på og utvikle sin kulturarv, og kulturelt mangfold vil kunne virke berikende for fellesskapet.

I en slik modell blir det nettopp viktig å finne gode tiltak for å sikre oppslutningen om samfunnets felles verdier. Som utvalget er vi enige i at like

muligheter for utdanning og arbeid og fravær av store sosiale og økonomiske ulikheter er grunnleggende viktige bidrag til samhold i samfunnet og til oppslutningen om felles spilleregler, men også at man minimerer graden av diskriminering, tilrettelegger for flere dialogarenaer og øker tilgangen til deltakelse og medbestemmelse for å skape tillit mellom mennesker og tillit til samfunnets institusjoner. Mellomkirkelig råd har på eget initiativ og i samarbeid med Samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn vært opptatt av nettopp å styrke dialogarbeidet i Norge, jobbe for en mer helhetlig tros- og livssynspolitikk, arbeide for ikke-diskriminering og for å bedre tilrettelegging av offentlige tjenester. MKR har i flere av disse sakene tatt til orde for at offentlig inkluderingspolitikk bør gå lenger enn kun å dreie seg om ikke-diskriminering (et minimum av hva som kan forventes). Avhengig av hva type sak det dreier seg om, bør det offentlige i større grad enn i dag legge til rette for såkalte særkrav fra minoritetsgrupper – i den grad dette vil ha en gunstig inkluderings-effekt og ikke bryte med lover eller grunnleggende menneskerettigheter. MKR mener med andre ord at offentlige institusjoner ikke bør nøye seg med hva minoriteter strengt tatt har krav på i sin utforming og tilrettelegging av tjenester etc., men også at det offentlige i større grad enn i dag kan iverksette positive tiltak og insentiver som vil oppleves som imøtekommende og anerkjennende av minoriteter. Vi viser i denne sammenhengen til høringsuttalelsene fra MKR om livssynsbetjening og tilrettelegging i offentlige institusjoner (div.), religiøs betjening i Forsvaret (2009), bruk av religiøst og politisk betingede plagg og symboler i domsstolene (2009), representantforslag vedrørende et forbud mot bruk av burka, niqab eller andre heldekkende plagg i det offentlige rom (2010), lovregulering av rituell omskjæring av guttebarn (2011).

Dialog og fellesarenaer

MKR merker seg at utvalget understreker viktigheten av fellesarenaer i samfunnet for å bygge økt forståelse, kjennskap og respekt på tvers av kulturelle og religiøse forskjeller, samt for å forebygge og håndtere konflikt. MKR er glade for at utvalget både har arbeidet dialogisk med å innhente synspunkter fra offentligheten i prosessen, og dessuten anbefaler ulike tiltak for å stimulere til dialog i lokal- og storsamfunnet. MKR merker seg at utvalget foreslår "Dialogens hus" som ett av flere tiltak for å øke dialog og løse potensielle konflikter, og støtter dette forslaget. MKR har i samarbeid med Samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn lenge jobbet for et nasjonalt Dialogens hus for tros- og livssynsdialog i Norge. Vi opplever i dag at tros- og livssynsdialogen er godt etablert på nasjonalt nivå og til en viss grad etablert i en del av de større byene i Norge. Som utvalget påpeker, mener også MKR at det er maktpåliggende at flere mennesker får del i de gode erfaringene fra de etablerte tros- og livssynsdialogene i Norge, og vil foreslå at tilskuddsordningene til lokale tros- og livssynsdialoger økes – både tilskuddsordningen til lokale dialoger som forvaltes av Samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn, samt også uavhengige tilskuddsordninger i enten Kulturdepartementet, Kirkedepartementet (FAD) eller Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet. Den norske kirke er sammen med den kirkelige dialogorganisasjonen Areopagos selv opptatt av å bygge ut regionale dialogsentra i kirken med dialogprester, men har til nå hatt vanskeligheter med å finne offentlig støtte til dette.

MKR merker seg også at utvalget har drøftet viktigheten av gode fellesskapsarenaer, men uten i særlig grad å drøfte skolens rolle. MKR skulle gjerne sett at utvalget vurderte skolens betydning som fellesskapsarena og evt. anbefalte noen skolepolitiske tiltak på bakgrunn av en slik analyse.

Konfliktløsning

Dialog og konflikthåndtering

MKR deler utvalgets tilnærming til hvordan et demokrati løser konflikter. Oppslutningen om felles verdier og menneskerettigheter må uttrykkes og forhandles gjennom demokratiske institusjoner og prosesser. Det vil alltid ligge en potensiell konflikt mellom tolkningen av verdier og rettigheter og demokratiske prosesser. Verdier er dessuten ikke absolutte, men under diskurs, og gis hele tiden nytt innhold og fortolkes i nye kontekster. Samtalen og meningsbrytningen i samfunnet om verdier vil derfor både være en meningsbrytning om ulike verdier og om innholdet i de ulike verdiene. MKR vil også understreke at gruppene utvalget i stor grad refererer til, verdimessig ikke er homogene grupper. Det er stor grad av verdimessig pluralisme innenfor tros- og livssynssamfunn og innenfor etniske grupper. En viktig side ved den interreligiøse dialogen er nettopp å synliggjøre de mange intra-religiøse dialogene. På den måten oppstår allianser og fellesskap på tvers av overordnede kategorier som tros- og livssynstilhørighet o.l., noe som også har gode integreringsmessige konsekvenser.

Et liberalt demokrati krever en kontinuerlig meningsbryting hvor man hele tiden må argumentere for det man mener er rett og riktig. På denne måten sikres også deltakelse og engasjement, og derfor også oppslutning, legitimitet og ansvarliggjøring av sivilsamfunnet. En viktig forutsetning er at ulike grupper og individer opplever at de kan delta i debatten, og ikke blir definert ut. Ytringskulturen i samfunnet og språkferdighetene til minoriteter blir derfor viktig. Som tidligere nevnt har MKR i mange år engasjert seg i interreligiøs dialog. Ett av formålene med dette har nettopp vært at vi tror at interreligiøs dialog kan bidra til sosial og politisk integrering av religiøse minoriteter i samfunnet og i offentligheten. Ingen skal diskrimineres ut av offentligheten på grunnlag av kulturell eller religiøs tilhørighet. Formålet med kontaktgruppa mellom Mellomkirkelig råd og Islamsk Råd Norge har f.eks. vært "å forebygge konflikter og skape et rom for forståelse mellom muslimer og kristne, også i forhold til storsamfunnet. Det har vært en særlig oppgave å samarbeide for å utfordre fordommer og stereotypier av hverandre, samt å motvirke islamofobi og diskriminering av den muslimske minoriteten i Norge" (fra Kontaktgruppas statutter). MKR vil uttrykke anerkjennelse og støtte til utvalgets forslag om at kunnskap om antisemittisme, islamofobi, rasisme og flerkulturell forståelse bør vektlegges mer i skolen, og at jubileet for allmenn stemmerett i 2013 og grunnlovsjubileet i 2014 bør brukes til en nasjonal mobilisering for inkludering, og mot rasisme, antisemittisme og islamofobi.

MKR stiller seg bak utvalgets forslag til ulike tiltak for å fremme tros- og livssynsdialogen og dialogen i samfunnet generelt. Vi synes særlig det er interessant at utvalget foreslår å utvikle dialog som metode, ikke ved å harmonisere og unngå, men også ved å skape et rom der en kan utfordre og kritikk kan lyttes til. I denne sammenheng vil MKR vise til dialogplakaten til STL (2010) som er utarbeidet av Helga Svare og til MKRs eget dokument *Hovedprinsipper for Mellomkirkelig råds interreligiøse relasjoner* (2008) som legges ved dette høringssvaret.

Ytringsfrihet og religionsfrihet

I forlengelse av dette er det naturlig for MKR å kommentere litt på den potensielle konflikten mellom ytringsfrihet på den ene siden og trosfrihet på den andre siden, også ettersom dette gis oppmerksomhet av utvalget. MKR har i debattene om ytringsfrihet (særlig i kjølvannet av karikaturkrisen) ment at man ofte ikke har evnet å skille godt nok mellom ytringsfrihet og ytringskultur. Det er legitimt og sunt å debattere ytringskultur. Å få lov til å protestere mot ytringer man ikke liker eller er uenige i, er jo nettopp en del av ytringsfriheten – ikke en trussel mot den. MKR har på den ene siden tatt til orde for en bedre ytringskultur i Norge m.t.p. religiøse minoriteter. På den andre siden har MKR også vært opptatt av at religioner ikke skal vernes mot kritikk. Da regjeringen i 2009 foreslo å utvide straffebudet om hatefulle ytringer til å gjelde angrep på religion eller livssyn, uttalte MKR følgende:

Mellomkirkelig råd for Den norske kirke støtter regjeringens forslag om å fjerne den nåværende blasfemiparagrafen i straffeloven. Men vi tar avstand fra forslaget om å erstatte den gjennom å utvide straffebudet om hatefulle ytringer slik at det omfatter kvalifiserte angrep på religion eller livssyn (§ 185).

Religionskritikk og kritikk av religiøse autoriteter har vært, og er, svært viktig for utviklingen av et demokratisk og åpent samfunn. I et slikt samfunn diskuterer man grensesetting og løser konflikter og uenighet gjennom offentlig debatt. Som troende mennesker i et pluralistisk samfunn har vi alt å vinne på kritisk og saklig meningsutveksling om livssyn og religioner, også vår egen.

Det er en viktig oppgave for oss alle å bli mer bevisst om hvordan vi omtaler menneskers tro på en respektfull måte i det offentlige rom. Vi tar avstand fra grove, usaklige og hatefulle krenkelser av religioner og troende mennesker, men mener at motytringer og debatt er den beste måten å motvirke slike krenkelser på.

Mennesker trenger rettslig beskyttelse. Det gjør ikke ideer, tanker eller religioner. Derfor er det en demokratisk ansvarsfraskrivelse å gi religioner et spesielt lovvern, enten det er i form av en sovende eller ny paragraf. Ikke-akseptable ytringer mot mennesker må fanges opp gjennom de begrensninger som ligger i forvaltningen av den generelle ytringsfriheten.

Vår avstandstaken fra regjeringens nye forslag er prinsipiell, men skyldes også bekymring over en observerbar utvikling. Internasjonalt pågår det sterke kampanjer for å innskrenke ytringsfriheten, og flere land har lenge kjempet for å forby ytringer som krenker religion. Det er en bekymringsfull utvikling som vi er glade for at norske myndigheter sier de vil motvirke. I så måte er innføring av en ny form for blasfemiparagraf i norsk lovverk verken konsekvent eller klokt.

(Uttalelse fra MKR 3.2.3009)

Andre rettighetskollisjoner

I forhold til andre rettighetskonflikter som utvalget drøfter, vil MKR særlig vise til vurderingene som ble gjort av Graverutvalget i NOU 2008:1 *Kvinner og homofile i trossamfunn*. MKR mener i hovedsak at Graverutvalget foretok en rimelig balanse mellom trosfriheten og retten til ikke å bli diskriminert i sitt forslag til ny likestillingslov og arbeidsmiljølov.

MKR vil også uttrykke støtte til forslaget om å forske mer på hvordan alternative og uavhengige konfliktløsningsorganisasjoner etablert i religiøse miljøer kan brukes som ressurs og supplerende tilbud ved å samarbeide med de offentlige konfliktrådene.

Med vennlig hilsen

Kjetil Aano
Leder
Mellomkirkelig råd for
Den norske kirke

Berit Hagen Agøy
Generalsekretær
Mellomkirkelig råd for
Den norske kirke

Vedlegg:

Hovedprinsipper for Mellomkirkelig råds interreligiøse relasjoner (2008)